

USMON AZIM SHE'RIYATIDA "VATAN" TIMSOLINING POETIK-FALSAFIY TALQINI

Sh.Karamova Lutfullayevna

f.f.d. dotsent filologiya fanlar doktori

Asqarova Gulmira Akbar qizi

O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 2-kurs magistranti

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Usmon Azim she'riyatida "Vatan" timsolining poetik-falsafiy talqini tahlil qilinadi. Shoirning Vatan haqidagi she'rlarida milliy ruh, tarixiy xotira, inson ruhiyati va ma'naviy qadriyatlarning badiiy ifodasi yoritiladi. Shuningdek, ramz, metafora va tabiat obrazlarining poetik vazifasi ochib beriladi.*

Kalit so'zlar: *Vatan, poetik talqin, falsafiy mushohada, milliy ruh, tarixiy xotira, ramziy obraz, metafora, istiqlol davri she'riyati, badiiy uslub, inson ruhiyati.*

O'zbek adabiyotida Vatan mavzusi azaldan eng muhim va eng yuksak badiiy-estetik mavzulardan biri sifatida shakllangan. Mumtoz adabiyot vakillaridan tortib zamonaviy ijodkorlargacha bo'lgan adabiy jarayonda Vatan obrazi insonning ruhiy olami, milliy o'zligi, tarixiy xotirasi va ma'naviy qadriyatlari bilan uyg'un holda tasvirlangan. Ayniqsa, istiqlol davri o'zbek she'riyatida Vatan tushunchasi yangi poetik mazmun va falsafiy mohiyat kasb etdi. Bu davr shoirlari Vatanni faqat geografik makon yoki siyosiy hudud sifatida emas, balki inson qalbi, millat taqdiri, tarixiy xotira va ma'naviy qadriyatlarning mujassam timsoli sifatida talqin etdilar. Ana shunday ijodkorlardan biri Usmon Azimdir.

Usmon Azim zamonaviy o'zbek she'riyatining yirik namoyandalaridan biri bo'lib, uning ijodida inson, vaqt, muhabbat, tarix, milliylik va Vatan mavzulari alohida badiiy-estetik talqin etiladi. Shoir she'riyatida Vatan tushunchasi oddiy romantik madh doirasidan chiqib, chuqur falsafiy mushohadalar, ruhiy kechinmalar va poetik obrazlar orqali ifodalanadi. Usmon Azim Vatanni insonning ichki olami bilan bog'laydi, uni milliy xotira, tarixiy mas'uliyat va ma'naviy qadriyatlar markazi sifatida talqin qiladi.

Shoir she'rlarida Vatan timsoli ko'p qirrali poetik obraz sifatida namoyon bo'ladi. Ba'zan u ona zamin, ba'zan ona siymosi, ba'zan xalqning og'riqli taqdiri yoki tarixiy xotirasi shaklida gavdalanadi. Usmon Azim uchun Vatan insonning tashqi borligidan ko'ra ichki dunyosida yashaydigan ma'naviy haqiqatdir. Shu sababli uning she'riyatida Vatan

mavzusi ko'pincha ruhiy iztirob, falsafiy mushohada va poetik ramzlar orqali ochiladi.

Usmon Azim she'riyatining yana bir muhim jihati shundaki, unda Vatan timsoli milliylik va umuminsoniylik uyg'unligida tasvirlanadi. Shoir o'z xalqining tarixiy qismati, orzu-intilishlari va ma'naviy olamini tasvirlar ekan, insoniyatning umumiy qadriyatlari haqida ham fikr yuritadi. Natijada uning Vatan haqidagi she'rlari nafaqat milliy ruhni, balki umumbashariy ma'naviy g'oyalarni ham ifodalaydi.

Mazkur maqolada Usmon Azim she'riyatida "Vatan" timsolining poetik-falsafiy talqini tahlil qilinadi. Shoirning Vatan haqidagi she'rlarida milliy ruh, tarixiy xotira, ma'naviy qadriyatlar, inson va jamiyat munosabatlari hamda poetik obrazlarning badiiy xususiyatlari ilmiy-estetik jihatdan yoritiladi.

Usmon Azim she'riyatida Vatan tushunchasi keng va serqatlam ma'noga ega. Shoir Vatanni faqat ma'lum hudud yoki geografik makon sifatida tasvirlamaydi. Uning talqinida Vatan – bu avvalo insonning ruhiy ildizlari, tarixiy xotirasi va ma'naviy olamidir. Shu jihatdan Usmon Azim she'riyatidagi Vatan obrazi falsafiy umumlashma darajasiga ko'tariladi. Shoirning ko'plab she'rlarida Vatan inson qalbidagi og'riq, sog'inch va mas'uliyat hissi bilan bog'lanadi. U Vatan haqida gapirganda tantanavor madhdan ko'ra insoniy kechinmalarga ko'proq murojaat qiladi. Bu esa uning she'riyatiga samimiylik va ruhiy teranlik baxsh etadi. Usmon Azim uchun Vatan — inson yashaydigan makongina emas, balki uning ma'naviy mavjudligini belgilovchi muqaddas qadriyatdir.

Usmon Azim she'riyatidagi Vatan timsolining yana bir muhim jihati — undagi falsafiy mushohadalaridir. Shoir Vatanni inson umrining mazmuni, ma'naviy mas'uliyat va tarix oldidagi burch bilan bog'laydi. U insonning Vatanga munosabati orqali uning ma'naviy qiyofasini ochishga harakat qiladi. Natijada Vatan obrazi shaxsiy kechinmalar va umummilliy g'oyalarning uyg'unlashgan poetik markaziga aylanadi [3].

Usmon Azim she'riyatida tarixiy xotira Vatan timsolining muhim tarkibiy qismi sifatida namoyon bo'ladi. Shoir xalq tarixini, uning bosib o'tgan murakkab yo'lini va milliy qismatini badiiy-falsafiy mushohadalar asosida tasvirlaydi. Uning nazarida tarix — bu faqat o'tmish emas, balki bugungi kun va kelajakni belgilovchi ma'naviy kuchdir.

Shoirning tarixiy mavzudagi she'rlarida o'zbek xalqining qadimiy ildizlari, milliy g'ururi va ozodlik uchun kurashlari poetik talqin qilinadi. U tarixni romantik ideallashtirishdan ko'ra, undagi ruhiy va ma'naviy saboqlarni ochishga intiladi. Shu sababli Usmon Azim she'riyatida tarixiy

xotira insonni uyg'otuvchi, uni o'zligini anglashga undovchi kuch sifatida gavdalanadi.

Usmon Azim uchun Vatanning buyukligi uning moddiy boyliklarida emas, balki xalqning ma'naviy qudratida namoyon bo'ladi. Shoir xalqning tarixiy azoblari, yo'qotishlari va kurashlarini eslar ekan, milliy ruhning so'nmasligini alohida ta'kidlaydi. Bu jihat uning she'riyatiga kuchli falsafiy ruh bag'ishlaydi.

Shoir ayrim she'rlarida tarixiy shaxslar obraziga murojaat qiladi. Bu obrazlar orqali millatning orzu-intilishlari, erkinlik g'oyasi va ma'naviy jasorati ifodalanadi. Tarixiy obrazlarning poetik talqini Vatan tushunchasining ko'lamini yanada kengaytiradi. Natijada Vatan timsoli konkret hudud emas, balki asrlar davomida shakllangan milliy ruh sifatida namoyon bo'ladi.

Usmon Azim she'riyatida tarixiy xotira ko'pincha sog'inch hissi bilan uyg'unlashadi. Shoir o'tmishni eslash orqali bugungi insonning ma'naviy bo'shlig'ini ko'rsatadi. U tarixni unutgan jamiyatning ma'naviy tanazzulga yuz tutishini poetik obrazlar orqali ifodalaydi. Shu jihatdan uning she'rlari nafaqat badiiy-estetik, balki ma'rifiy va tarbiyaviy ahamiyatga ham ega.

Tarixiy xotira bilan bog'liq she'rlarda ramziy obrazlar muhim o'rin egallaydi. Qadimiy shaharlar, xarobalar, eski yo'llar, shamol va tuproq obrazlari tarixiy davomiylik va milliy xotira timsoli sifatida qo'llanadi. Bu poetik ramzlar she'rlarning estetik ta'sirchanligini oshirib, o'quvchini chuqur mushohadaga undaydi [6].

Usmon Azim she'riyatida Vatan timsoli inson ruhiyati bilan chambarchas bog'langan. Shoir Vatanni tashqi olamdagi voqelik sifatida emas, balki inson qalbida yashovchi ma'naviy tuyg'u sifatida tasvirlaydi. Shu bois uning she'rlarida Vatan haqidagi mushohadalar ko'pincha ruhiy kechinmalar, iztirob va ichki dialog shaklida namoyon bo'ladi.

Shoir insonning Vatanga bo'lgan muhabbatini tabiiy va ilohiy tuyg'u sifatida talqin qiladi. Bu muhabbat balandparvoz shiorlar emas, balki insonning oddiy hayoti, kundalik hissiyotlari va ichki iztiroblarida aks etadi. Usmon Azim uchun Vatanga sadoqat — avvalo insonning o'z vijdoni oldidagi pokligi va ma'naviy halolligidir.

Shoirning ayrim she'rlarida yolg'izlik motivi kuchli seziladi. Bu yolg'izlik insonning o'z Vataniidan ma'naviy uzoqlashuvi yoki jamiyatdagi ruhiy begonalashuv bilan bog'lanadi. Bunday holatlarda Vatan timsoli insonni ruhiy jihatdan qutqaruvchi va unga ma'naviy tayanch beruvchi kuch sifatida namoyon bo'ladi.

Usmon Azim she'riyatida sog'inch hissi alohida poetik ahamiyatga ega. Shoir Vatan sog'inchini oddiy nostalgiya emas, balki inson ruhiyatining chuqur ehtiyoji sifatida ko'rsatadi. Vatanga sog'inch insonning o'zligini izlash, ma'naviy ildizlariga qaytish istagi bilan uyg'unlashadi. Bu esa she'rlardagi hissiy ta'sirchanlikni yanada kuchaytiradi.

Shoirning poetik uslubida ichki monolog va falsafiy mushohada muhim o'rin tutadi. U o'quvchini tayyor xulosalarga emas, balki ruhiy va falsafiy izlanishga chorlaydi. Natijada Vatan obrazi individual kechinmalar orqali umummilliy va umuminsoniy ma'no kasb etadi.

Usmon Azim inson va Vatan munosabatini axloqiy mas'uliyat nuqtayi nazaridan ham talqin qiladi. Uning she'rlarida insonning ma'naviy kamoloti Vatanga bo'lgan munosabat bilan o'lchanadi. Shoir nazarida Vatan oldidagi burchni anglash insonni komillikka yetaklaydi.

Usmon Azim she'riyatida Vatan timsoli ramz, metafora va falsafiy obrazlar orqali teran talqin qilinadi. Shoir tabiat manzaralari, tarixiy xotira va inson ruhiyatini uyg'unlashtirib, Vatanni ma'naviy qadriyat sifatida tasvirlaydi. Uning samimiy va falsafiy uslubi istiqbol davri o'zbek she'riyatining badiiy taraqqiyotida muhim o'rin tutadi [7].

Xulosa qilib aytganda, Usmon Azim she'riyati zamonaviy o'zbek adabiyotida Vatan mavzusining poetik-falsafiy talqinini yangi bosqichga olib chiqqan yirik badiiy hodisalardan biridir. Shoir Vatan timsolini oddiy madh yoki romantik tasvir doirasidan chiqarib, uni inson ruhiyati, tarixiy xotira, ma'naviy qadriyatlar va falsafiy tafakkur bilan uyg'un holda talqin etdi.

Usmon Azim uchun Vatan — bu faqat geografik hudud emas, balki insonning ma'naviy mavjudligi, tarixiy ildizlari va ruhiy olamidir. Shoirning she'rlarida Vatan obrazi ona timsoli, tabiat manzaralari, tarixiy xotira va ramziy obrazlar orqali yuksak poetik darajada ifodalanadi. Bu esa uning she'riyatiga chuqur hissiy-estetik ta'sirchanlik baxsh etadi.

Shoir she'riyatida tarixiy xotira muhim o'rin tutadi. U xalqning o'tmishini eslash orqali bugungi avlodni ma'naviy uyg'oqlikka chorlaydi. Tarix Usmon Azim talqinida millat ruhining manbai sifatida namoyon bo'ladi. Shu sababli uning Vatan haqidagi she'rlari faqat badiiy emas, balki ma'rifiy va tarbiyaviy ahamiyatga ham ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Usmon Azim Saylanma. – Toshkent: Sharq, 2019. – 320 b.

2. Naim Karimov XX asr o'zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: O'qituvchi, 2008. – 512 b.
3. Ozod Sharafiddinov Ijodni anglash baxti. – Toshkent: Ma'naviyat, 2004. – 384 b.
4. Ibrohim G'afurov Badiiy tafakkur jilolari. – Toshkent: Tafakkur, 2011. – 276 b.
5. Dilmurod Quronov Adabiyotshunoslik nazariyasi. – Toshkent: Akademnashr, 2018. – 400 b.
6. Istiqlol davri o'zbek she'riyati masalalari / Mas'ul muharrir: B. Karimov. – Toshkent: Fan, 2015. – 240 b.
7. Zamonaviy o'zbek adabiyoti va poetika. – Toshkent: Mumtoz so'z, 2020. – 300 b.